

МЕЛІОРАЦІЯ, ЗЕМЛЕРОБСТВО, РОСЛИННИЦТВО

УДК 635.657: 631.524.84: 631.524.7: 631.526.32
DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2025.33.1>

ВПЛИВ СОРТУ НА ПРОЯВ ПОКАЗНИКІВ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ НАСІННЯ НУТУ ЗВИЧАЙНОГО (*CICER ARIETINUM L.*)

БАГАН А. В. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент
orcid.org/0000-0001-8851-5081

Полтавський державний аграрний університет

ШАКАЛІЙ С. М. – кандидат сільськогосподарських наук, доцент
orcid.org/0000-0002-4568-1386

Полтавський державний аграрний університет

РИБКІН В. В. – студент II курсу магістратури
orcid.org/0009-0000-3052-7418

Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології
Полтавського державного аграрного університету

Постановка проблеми. На сьогоднішній день, в умовах воєнного стану, аграрні підприємства потребують значних зусиль для вирощування сільськогосподарських культур через відсутність необхідної техніки та умов дотримання технологій вирощування, а також інші причини. Тому у структурі посівних площ актуальності набуває вирощування бобових культур, зокрема і нуту звичайного.

В умовах зміни клімату та збільшення тривалості посушливих періодів вегетації увагу звертають на вирощування нішевих бобових культур, які прийшли на заміну вологолюбивим гороху, виці, кормовим бобам тощо.

Такою перспективною культурою може стати нут звичайний (*Cicer arietinum L.*), розширення посівних площ під яким дозволить підвищити родючість ґрунту, вирішить проблему виробництва білка та забезпечить зростання економічної стабільності аграрних підприємств [2, с. 10–11; 4, с. 7–8; 17, с. 113–114; 18, с. 190–191].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За світовими посівними площами нут посідає третє місце серед зернобобових культур, поступаючись лише квасолі і сої [19 с. 3–5; 1, с. 215–217].

Це високотехнологічна культура, яку вважають добрим попередником для інших культур. Вона не виснажує ґрунт та здатна фіксувати азот, що сприяє накопиченню необхідних поживних речовин як для неї, так і для наступних культур.

Насіння нуту має у своєму складі всі необхідні мікро- і макроелементи, вітаміни для дієтичного харчування людини. Також як високопротеїнова культура, він використовується в якості корму для відгодівлі худоби, оскільки містить важливі незамінні амінокислоти лізин і триптофан [3, с. 14–15; 8; 10, с. 46–47].

Для отримання високої і стабільної урожайності нуту звичайного необхідно висівати висококондиційне насіння сортів, занесених до Державного реєстру сортів рослин України, і пристосованих до місцевих умов сортів. Більшість сортів нуту є джерелами не тільки збільшення урожайності, а й поліпшення якості продукції. Тому виробникам рекомендують висівати по декілька сортів нуту із різною біолого-морфологічною характеристикою [12, с. 151–152; 15, с. 66–67; 16, с. 82–83].

На даний час найбільш поширеними є сорти Пам'ять, Тріумф, Буджак та інші, які рекомендовані для вирощування у Степу, але на даний час уже придатні і для умов лісостепової зони через потепління клімату [5, с. 160–161; 6, с. 6–7; 7, с. 13].

Сорти Тріумф, Буджак, Одисей та Скарб характеризуються крупним насінням, яке має попит на вітчизняному ринку через високий рівень урожайності.

Сорти Слобожанський, Александрит, Орнамент, Добробут, Смачний, Фагот за своїми морфологічними ознаками відповідають вимогам виробництва (висота рослин – 44–65 см, висота кріплення боба – 28–46 см) [9, с. 78–79; 14; 20, с. 29–30].

Хоча останнім часом багато сортів нуту, на жаль, знято з Державного реєстру сортів рослин [11].

Мета. Мета досліджень полягала у вивченні впливу сортових властивостей на продуктивність і якість насіння нуту звичайного.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводили в умовах Полтавської області протягом 2024–2025 рр. Об'єкт досліджень – 10 сортів нуту звичайного: Бланко, Буджак, Достаток, Зодіак, Одисей, Скарб, Тріумф, Степовий велет, Кіра і Лара. За стандарт прийнято сорт Буджак. Облікова площа ділянки складала 25 м². Повторність – чотириразова. Попередник – пшениця озима.

Варіанти досліду вивчали за наступними показниками: висота рослини (см), висота прикріплення нижнього боба (см), кількість гілок першого порядку на рослині (шт.), кількість бобів з рослини (шт.), кількість насіння з рослини (шт.), кількість насінин у бобі (шт.), маса насіння з рослини (г), маса 1000 насінин (г), вміст білка (%), урожайність (у перерахунку на т/га).

Польові і лабораторні дослідження проводили згідно загальноприйнятих методик, статистичну обробку даних урожайності визначали методом дисперсійного аналізу за допомогою програми «Статистика 12.0» [13].

Результати досліджень. За результатами проведених досліджень середнє значення висоти рослин у сортів нуту звичайного варіювало у межах від 45,4 (сорт Скарб) до 66,8 см (сорт Степовий велет).

Серед сортового складу даної культури середній показник висоти прикріплення нижнього бобу знаходився у межах від 17,5 см (сорт Лара) до 24,4 см (сорт Степовий Велет).

За ознакою кількості гілок першого порядку на рослині у середньому спостерігалось варіювання від 2,6 шт. (сорт Триумф) до 3,4 шт. (сорт Лара) (табл. 1).

Таблиця 1

Біометричні показники рослин сортів нуту звичайного (середнє за 2024–2025 рр.)

Сорт	Висота рослини, см	Висота кріплення нижнього боба, см	Кількість гілок першого порядку, шт.
Буджак (стандарт)	55,6	19,2	2,7
Достаток	54,7	20,2	2,9
Бланко	55,2	23,4	3,2
Триумф	58,0	21,0	2,6
Зодіак	56,8	18,0	3,2
Кіра	60,4	19,8	3,3
Одисей	46,5	21,8	3,1
Лара	65,2	17,5	3,4
Скарб	45,4	22,5	2,8
Степовий велет	66,8	24,4	2,7
Середнє по досліді	56,5	20,8	3,0

Серед елементів продуктивності показник кількості бобів з рослини у сортів нуту звичайного становив у межах від 42,6 шт. (сорт Зодіак) до 53,4 шт. (сорт Триумф).

Ознака кількості насіння з рослини у нуту звичайного залежно від сортименту варіювала від 47,1 шт. (сорт Кіра) від 72,6 шт. (сорт Триумф) (табл. 2).

Таблиця 2

Елементи продуктивності рослини сортів нуту звичайного (середнє за 2024–2025 рр.)

Сорт	Кількість бобів з рослини, шт.	Кількість насіння з рослини, шт.	Кількість насінин у бобі, шт.	Маса насіння з рослини, г
Буджак (стандарт)	48,5	58,2	1,20	27,1
Достаток	51,1	63,9	1,25	30,3
Бланко	50,4	61,0	1,21	28,1
Триумф	53,4	72,6	1,36	28,6
Зодіак	42,6	49,5	1,16	22,7
Кіра	45,2	47,1	1,04	25,8
Одисей	47,1	56,6	1,20	26,8
Лара	46,2	47,6	1,03	24,6
Скарб	43,1	47,9	1,11	21,8
Степовий велет	44,7	52,7	1,18	23,8
Середнє по досліді	47,2	55,7	1,17	26,0

Кількість насінин у бобі у нуту звичайного варіювала у незначних межах, оскільки є сортовою ознакою: від 1,03 шт. (сорт Лара) до 1,36 шт. (сорт Триумф).

Показник маси насіння з рослини у нуту звичайного залежно від сортового складу дорівнював від 21,8 г (сорт Скарб) до 30,3 г (сорт Достаток).

Урожайність нуту звичайного у 2024 році залежно від сортименту відповідно дорівнювала 1,55–2,46 т/га. У стандарту Буджак дана ознака становила 2,11 т/га. У сортів Зодіак, Скарб, Лара, Степовий велет урожайність була істотно меншою, порівняно із сортом-стандартом ($HIP_{05} = 0,28$ т/га). Сорт Достаток мав суттєво більше значення даного показника (2,46 т/га) (табл. 3).

Таблиця 3

Урожайність сортів нуту звичайного, т/га

Сорт	Рік			
	2024	2025	середнє	± до стандарту
Буджак (стандарт)	2,11	1,60	1,86	–
Достаток	2,46	1,90	2,18	0,32
Бланко	2,24	1,69	1,97	0,11
Триумф	2,32	1,77	2,05	0,19
Зодіак	1,62	1,16	1,39	–0,47
Кіра	1,96	1,46	1,71	–0,15
Одисей	2,03	1,53	1,78	–0,08
Лара	1,82	1,35	1,59	–0,27
Скарб	1,55	1,03	1,29	–0,57
Степовий велет	1,73	1,27	1,50	–0,36
HIP_{05}	0,28	0,22		

У 2025 році урожайність нуту звичайного дорівнювала 1,03–1,90 т/га. У сорту-стандарту даний показник становив 1,60 т/га. У сортів Зодіак, Скарб, Лара, Степовий велет урожайність була істотно меншою, порівняно із стандартом Буджак ($HIP_{05} = 0,22$ т/га). А сорт Достаток також мав суттєво більше значення даного показника (1,90 т/га).

Показник маси 1000 насінин у нуту звичайного залежно від сортових властивостей становив від 264,7 г (сорт Скарб) до 373,8 г (сорт Триумф) (табл. 4).

Таблиця 4

Показники якості насіння у сортів нуту звичайного (середнє за 2024–2025 рр.)

Сорт	Маса 1000 насінин, г	Вміст білка, %
Буджак (стандарт)	344,3	26,4
Достаток	360,3	25,8
Бланко	354,3	26,8
Триумф	373,8	26,7
Зодіак	276,3	26,9
Кіра	314,4	24,7
Одисей	334,5	21,7
Лара	301,5	25,2
Скарб	264,7	15,8
Степовий велет	289,7	21,4
Середнє по досліді	321,4	24,1

Вміст білка у насінні сортів нуту звичайного відповідно варіював у межах від 15,8 % (сорт Скарб) до 26,9 % (сорт Зодіак).

Висновки. За даними результатів досліджень було встановлено, що за проявом біометричних показників рослин нуту звичайного можна відмітити сорт Степовий велет (за висотою рослини та кріплення нижнього боба) та сорт Лара (за кількістю гілок першого порядку на рослині).

За продуктивністю нуту звичайного можна виділити сорти: Триумф – за кількістю бобів і насіння з рослини, кількістю насінин у бобі; Достаток – за масою насіння з рослини (продуктивністю рослини) та показником урожайності.

За показниками якості насіння нуту звичайного можна відмітити наступні сорти: Триумф – за масою 1000 насінин, що характеризувався крупним і виповненим насінням; сорт Зодіак – за вмістом білка у насінні.

Рекомендацією для виробництва насіння нуту звичайного у даних ґрунтово-кліматичних умовах є вирощування сортів вітчизняної селекції Триумф і Достаток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабич А. О., Бабич-Побережна А. А. Світові ресурси рослинного білка. *Селекція і насінництво*. 2008. Вип. 96. С. 215–222.
2. Баган А. В., Неводничий С. В. Вплив стимулятора росту Foliar Concentrate на посівні якості насіння сортів нуту звичайного (*Cicer arietinum*). *Таврійський науковий вісник*. 2023. 131. С. 10–17. DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2023.131.2>
3. Баган А. В., Шакалій С. М., Барат Ю. М. Формування насінневої продуктивності нуту залежно від сорту та інкуляції насіння. *Таврійський науковий вісник*. 2020. № 111. С. 14–21. DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2020.111.2>
4. Баган А. В., Шакалій С. М., Юрченко С. О., Четверик О. О. Формування посівних якостей насіння зернобобових і зернових культур. *Аграрні інновації*. 2023. 19. С. 7–11. DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2023.19.1>
5. Бушулян О. В. Модель високопродуктивного сорту нуту для степової зони України. *Збірник наукових праць СГІ*. 2009. Вип. 14 (54). С. 160–165.
6. Бушулян О. В. Нут: Особливості насінництва. *Насінництво*. 2012. № 10. С. 6–8.
7. Бушулян О. В., Січкарь В. І. Нут у сівозміні. *Насінництво*. 2011. № 12. С. 13–15.
8. Бушулян О. В., Січкарь В. І. Нут: генетика, селекція, насінництво, технологія вирощування : монографія. Одеса, 2009. 248 с.
9. Бушулян О. Принц бобового царства. Особливості вирощування нуту за безгербіцидної технології. *Пропозиція*. 2017. № 5. С. 78–83.
10. Гончар Л. М., Щербак О. М. Вплив передпосівного оброблення насіння нуту на польову схожість та густоту стояння рослин. *Вісн. Полтавської держ. аграр. акад.* 2016. № 3. С. 46–49.
11. Державний реєстр сортів рослин, придатних для поширення в Україні_22.10.2025.xlsx. URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reyst-sortiv-roslin>
12. Дідович С. В., Бутвіна О. Ю., Пархоменко О. А. Ефективність біологічних заходів при вирощуванні нуту в агроценозах Степу України. *Корми і кормовиробництво*. 2010. Вип. 66. С. 151–157.

13. Єщенко В. О., Копитко П. Г., Опришко В. П., Костогриз П. В. Основи наукових досліджень в агрономії. К. : Дія, 2005. 288 с.
14. Ідентифікація ознак зернобобових культур (квасоля, нут, сочевиця) : навч. посібник: за ред. В. В. Кириченка. Харків : ІР ім. В. Я. Юр'єва УААН, 2009. 117 с.
15. Каленська С. М., Новицька Н. В., Барзо І. Т. Формування густоти стояння та ступінь виживання рослин в онтогенезі нуту під впливом і інкуляції насіння та удобрення. *Зб. наук. пр. Sworld*. 2014. Т. 34 (1). С. 66–70.
16. Каленська С., Охота О. Нут кращий за сою, але його потрібно вміти вирощувати. *Пропозиція*. 2013. № 12. С. 82–86.
17. Квітко Г. П., Михальчук Д. П., Карасевич В. В. Перспективи вирощування нуту посівного в умовах Лісостепу України. *Корми і кормовиробництво*. 2013. Вип. 75. С. 113–120.
18. Лавренко Н. М. Ефективність використання води посівами нуту залежно від технологічних прийомів його вирощування за різних умов зволоження. *Корми і кормовиробництво*. 2014. Вип. 79. С. 190–194.
19. Мойсієнко В. В. Наукове обґрунтування шляхів підвищення продуктивності нуту (*Cicer arietinum* L.) в Україні. *Вісник ЖНАЕУ*, 2017, № 2 (61), Т. 1. С. 3–11.
20. Паштецький В. С., Пташник О. П., Дідович С. В. Технологія ефективного насінництва нуту в зоні Степу України. *Корми і кормовиробництво*. 2012. Вип. 74. С. 29–36. 25.

REFERENCES:

1. Babych, A. O. & Babych-Poberezhna, A. A. (2008). Svitovi resursy roslynnoho bilka [World resources of vegetable protein]. *Seleksiia i nasinnystvo*. 96. 215–222 [in Ukrainian].
2. Bahan, A. V. & Nevodnychyi, S. V. (2023). Vplyv stymuliatora rostu Foliar Concentrate na posivni yakosti nasinnia sortiv nutu zvychnoino (*Cicer arietinum*). [The effect of the growth stimulator Foliar Concentrate on the sowing quality of chickpea (*Cicer arietinum*) varieties]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk*. 131. 10–17. DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2023.131.2> [in Ukrainian].
3. Bahan, A. V., Shakalii, S. M. & Barat, Yu. M. (2020). Formuvannia nasinnievoi produktyvnosti nutu zalezno vid sortu ta inokuliatsii nasinnia [Formation of chickpea seed productivity depending on the variety and seed inoculation]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk*. 111. 14–21. DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2020.111.2> [in Ukrainian].
4. Bahan, A. V., Shakalii, S. M., Yurchenko, S. O. & Chetveryk, O. O. (2023). Formuvannia posivnykh yakosteï nasinnia zernobobovykh i zernovykh kultur [Formation of sowing qualities of legume and grain seeds]. *Ahrarni innovatsii*. 19. 7–11. DOI <https://doi.org/10.32848/agrar.innov.2023.19.1> [in Ukrainian].
5. Bushulian, O. V. (2009). Model vysokoproduktyvnogo sortu nutu dlia stepovoi zony Ukrainy [Model of a high-yielding chickpea variety for the steppe zone of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats SHI*. 14 (54). 160–165 [in Ukrainian].
6. Bushulian, O. V. (2012). Nut: Osoblyvosti nasinnystva. [Chickpeas: Features of seed production]. *Nasinnystvo*. 10. 6–8 [in Ukrainian].

7. Bushulian, O. V. & Sichkar, V. I. (2011). Nut u sivozmini [Chickpeas in crop rotation]. *Nasinnystvo*. 12. 13–15. [in Ukrainian].
 8. Bushulian, O. V. & Sichkar, V. I. (2009). Nut: henetyka, selektsiia, nasinnystvo, tekhnolohiia vyroshchuvannia: monohrafiia [Chickpeas: genetics, breeding, seed production, cultivation technology: monograph]. Odesa, 248 s. [in Ukrainian].
 9. Bushulian, O. (2017). Prynts bobovoho tsarstva. Osoblyvosti vyroshchuvannia nutu za bezgherbysdnoi tekhnolohii [Prince of the bean kingdom. Peculiarities of growing chickpeas using herbicide-free technology]. *Propozytsiia*. 5. 78–83 [in Ukrainian].
 10. Honchar, L. M. & Shcherbakova, O. M. (2016). Vplyv peredposivnogo obroblennia nasinnia nutu na polovu skhozhist ta hustotu stoiannia roslyn [The influence of pre-sowing treatment of chickpea seeds on field germination and plant density]. *Visn. Poltavskoi derzh. ahrrar. akad.* 3. 46–49 [in Ukrainian].
 11. Derzhavnyi reiestr sortiv roslyn, prydatnykh dlia poshyrennia v Ukraini_22.10.2025.xlsx. [State Register of Plant Varieties Suitable for Distribution in Ukraine_22.10.2025.xlsx.] URL: <https://minagro.gov.ua/file-storage/reiestr-sortiv-roslyn> [in Ukrainian].
 12. Didovych, S. V., Butvina, O. Yu. & Parkhomenko O. A. (2010). Efektyvnist biolohichnykh zakhodiv pry vyroshchuvanni nutu v ahrotsenozakh Stepu Ukrainy [The effectiveness of biological measures in growing chickpeas in agrocenoses of the Steppe of Ukraine]. *Kormy i kormovyrobnytstvo*. 66. 151–157 [in Ukrainian].
 13. Yeshchenko, V. O., Kopytko, P. H., Opryshko, V. P., & Kostohryz, P. V. (2005). *Osnovy naukovykh doslidzen v ahronomii* [Basics of scientific research in agronomy]. K. : Diia [in Ukrainian].
 14. Identyfikatsiia oznak zernobobovykh kultur (kvasolia, nut, sochevtsia): navch. posibnyk [Identification of signs of legume crops (beans, chickpeas, lentils): training manual]: za red. V. V. Kyrychenka. Kharkiv : IR im. V. Ya. Yurieva UAAN, 2009. 117 s [in Ukrainian].
 15. Kalenska, S. M., Novytska, N. V. & Barzo, I. T. (2014). Formuvannia hustoty stoiannia ta stupin vyzhyvannia roslyn v ontogenezi nutu pid vplyvom i inokulatsii nasinnia ta udobrennia [Formation of stand density and degree of plant survival in chickpea ontogenesis under the influence of seed inoculation and fertilization]. *Zb. nauk. pr.* 34 (1). 66–70 [in Ukrainian].
 16. Kalenska, S. & Okhota, O. (2013). Nut krashchy za soi, ale yoho potribno vmity vyroshchuvaty [Chickpeas are better than soybeans, but you need to know how to grow them]. *Propozytsiia*. 12. 82–86 [in Ukrainian].
 17. Kvitko, H. P., Mykhalchuk, D. P. & Karasevych, V. V. (2013). Perspektyvy vyroshchuvannia nutu posivnogo v umovakh Lisostepu Ukrainy [Prospects for growing chickpeas in the conditions of the Forest-Steppe of Ukraine]. *Kormy i kormovyrobnytstvo*. 75. 113–120 [in Ukrainian].
 18. Lavrenko, N. M. (2014). Efektyvnist vykorystannia vody posivamy nutu zalezno vid tekhnolohichnykh pryiomiv yoho vyroshchuvannia za riznykh umov zvolozhennia [Efficiency of water use by chickpea crops depending on technological methods of its cultivation under different moisture conditions]. *Kormy i kormovyrobnytstvo*. 79. 190–194 [in Ukrainian].
 19. Moisiienko, V. V. (2017). Naukove obhruntuvannia shliakhiv pidvyshchennia produktyvnosti nutu (Cicer arietinum L.) v Ukraini [Scientific justification of ways to increase chickpea (Cicer arietinum L.) productivity in Ukraine]. *Visnyk ZhNAEU*. 2 (61), 1. 3–11 [in Ukrainian].
 20. Pashtetskyi, V. S., Ptashnyk, O. P. & Didovych, S. V. (2012). Tekhnolohiia efektyvnogo nasinnystva nutu v zoni Stepu Ukrainy [Technology of effective chickpea seed production in the Steppe zone of Ukraine]. *Kormy i kormovyrobnytstvo*. 74. 29–36. 25 [in Ukrainian].
- Баган А. В., Шакалій С. М., Рибкін В. В. Вплив сорту на прояв показників продуктивності та якості насіння нуту звичайного**
- Мета.** Мета досліджень полягала у вивченні впливу сорту на прояв біометричних показників рослини, елементи продуктивності, урожайності та показники якості насіння нуту звичайного.
- Методи.** Використовували польові (дослідження біометричних показників рослин та рівня урожайності), лабораторні (визначення елементів продуктивності рослини та показників якості насіння) та статистичні (обробка результатів досліджень) методи. Об'єкт досліджень – 10 сортів нуту звичайного: Бланко, Буджак, Достаток, Зодіак, Одисей, Скарб, Тріумф, Степовий, Кіра і Лара. За стандарт прийнято сорт Буджак. Варіанти дослідів вивчали за наступними показниками: висота рослини (см), висота прикріплення нижнього боба (см), кількість гілок першого порядку на рослині (шт.), кількість бобів з рослини (шт.), кількість насіння з рослини (шт.), кількість насінин у бобі (шт.), маса насіння з рослини (г), маса 1000 насінин (г), вміст білка (%), урожайність (у перерахунку на т/га). Статистична обробка результатів досліджень включала проведення дисперсійного аналізу за допомогою програми «Statistica».
- Результати.** За даними результатів досліджень було встановлено, що за проявом біометричних показників рослин нуту звичайного можна відмітити сорт Степовий велет (за висотою рослини та кріплення нижнього боба) та сорт Лара (за кількістю гілок першого порядку на рослині).
- За продуктивністю нуту звичайного можна виділити сорти: Тріумф – за кількістю бобів і насіння з рослини, кількістю насінин у бобі; Достаток – за масою насіння з рослини та показником урожайності.
- За показниками якості насіння нуту звичайного можна відмітити наступні сорти: Тріумф – за масою 1000 насінин, Зодіак – за вмістом білка у насінні.
- Висновки.** Рекомендацією для виробництва насіння нуту звичайного є вирощування сортів Тріумф і Достаток.
- Ключові слова:** сорт, біометричні показники рослин, елементи продуктивності, показники якості насіння, урожайність.
- Bahan A. V., Shakalii S. M., Rybkin V. V. Influence of variety on the manifestation of productivity and quality indicators of chickpea seeds (Cicer arietinum L.)**
- Purpose.** The purpose of the research was to study the influence of the variety on the manifestation of biometric indicators of the plant, elements of productivity, yield and quality indicators of common chickpea seeds.
- Methods.** Field (study of biometric indicators of plants and yield level), laboratory (determination of elements of plant productivity and indicators of seed quality) and

statistical (processing of research results) methods were used. The object of research was 10 varieties of common chickpea: Blanco, Budzhak, Dostatok, Zodiak, Odyssey, Skarb, Triumf, Stepovy, Kira and Lara. The Budzhak variety was taken as the standard. The experimental variants were studied according to the following indicators: plant height (cm), attachment height of the lower bean (cm), number of first-order branches on the plant (pcs.), number of beans per plant (pcs.), number of seeds per plant (pcs.), number of seeds in the bean (pcs.), mass of seeds per plant (g), mass of 1000 seeds (g), protein content (%), yield (in terms of t/ha). Statistical processing of the research results included analysis of variance using the "Statistica" program.

Results. According to the research results, it was found that according to the manifestation of biometric indicators of common chickpea plants, the Steppe Giant variety (by

plant height and attachment of the lower bean) and the Lara variety (by the number of first-order branches on the plant) can be distinguished.

According to the productivity of common chickpea, the following varieties can be distinguished: Triumph – by the number of beans and seeds per plant, the number of seeds in the bean; Abundance – by the mass of seeds per plant and the yield index.

According to the quality indicators of common chickpea seeds, the following varieties can be noted: Triumph – by the mass of 1000 seeds, Zodiac – by the protein content in the seeds.

Conclusions. The recommendation for the production of common chickpea seeds is to grow the Triumph and Abundance varieties.

Key words: variety, biometric indicators of plants, elements of productivity, seed quality indicators, yield.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 14.12.2025